

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΥΡΓΟΥ ΑΝΤΙΚΥΡΑΣ

Αί διενεργηθείσαι ἐν συνεργασία μετὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἀνασκαφαί εἰς τὸν παρὰ τὴν παραλίαν καὶ ἐντὸς τοῦ ἑλαιῶνος τοῦ Μετοχίου τῆς Μ. Ὀσίου Λουκᾶ (τὸ Ἀΐλουκαϊτικο) τύμβον ἀπεκάλυψαν τὰ εἰρήπια βυζαντινοῦ κτηρίου (βλ. ΑΔ 18 (1963), Μέρος Β΄: Χρονικά, Ἀθήναι 1965, σ. 132. *Archaeological Reports for 1962/3*, A.H.S. Megaw, *Archaeology in Greece 1962/3*, σ. 21 - 22). Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς περιοχῆς αὐτῆς διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαΐου 1963, ἡ ἐποπτεία δὲ τοῦ τμήματος αὐτῆς, τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὸν βυζαντινὸν ναὸν, εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν ὑπογραφόμενον.

Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς προέκυψε τελικῶς ὅτι ἐπὶ τῶν ἰσοπεδωμένων εἰρηπῶν ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐκτίσθη κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα διώροφος ναὸς, ἀπλὸς ὀκταγωνικός, ἀλλὰ τύπου διαφόρου τοῦ καθολικοῦ τῆς Μ. Ὀσίου Λουκᾶ, τῆς ὁποίας θ' ἀπετέλει παραλαύριον. Ἡ διάταξις τοῦ χαμηλοῦ ἰσογείου κατὰ μικροὺς χώρους φαίνεται ὅτι ἔγινε χωρὶς ἄλλην κυρίαν λειτουργικὴν σκοπιμότητα, πλὴν τῆς στηρίξεως τῆς ἀνωδομῆς μετὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει στενὴ ἀντιστοιχία.

Τοῦ κυρίου ναοῦ ἐσφῶζοντο οἱ τοῖχοι εἰς μικρὸν ὕψος, αἱ βάσεις τῶν ὀκτῶ κιόνων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο τὰ τόξα τὰ φέροντα τὸν τροδύλλον, ὀλίγα τμήματα τῆς πλακοστρώσεως, καθὼς καὶ ἀρκετὰ μέλη τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου, κιονόκρανα, ἐπίκρανα, τμήματα τοῦ τέμπλου. Μικρὸν τμήμα τοιχογραφίας ἐκ τοῦ ΒΑ. πεσοῦ μετεφέρθη ἐγκαίρως εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

Εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν — πιθανῶς μετὰ τὴν κατερείπωσιν τοῦ ἄνω ὀρόφου τοῦ ναοῦ — οὗτος ἐδέχθη ἐπένδυσιν κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν πλευρὰν ἰσχυροῦ τοίχου ἐκ κατειργασμένων λίθων εἰλημμένων ἐκ τοῦ ἀρχαίου τοίχου τῆς γειτονικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Μεδεδῶνος. Ὁ νεώτερος αὐτὸς τοίχος ἐσχημάτιζε κατὰ τὴν Β. καὶ Ν. πλευρὰν πτέρυγας καλυπτομένας μετὰ καμάρας ἐπιμελοῦς κατασκευῆς καὶ οὕτω τὸ σύνολον ἀπέτέλεσε πύργον ὄχρωματικῆς χαρακτῆρος σχήματος ἐλευθέρου σταυροῦ. Ὁ Leake (II, 538) εἶδεν ἀκόμη ἀνάμεσα εἰς τὰ εἰρήπια τοῦ πύργου τὰ ὑπολείμματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔν κιονόκρανον. Ἀργότερον, ἐκαλύφθησαν ὅλα καὶ ἀπετέλεσαν ἄμορφον εἶδος τύμβου, διεσώθη ὁμοῦς τὸ τοπωνύμιον Πύργος.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἐκήρυξεν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκάλυψίν του, τὸ μνημεῖον διατηρητέον (ΦΕΚ 32, 28 - 1 - 1963), ἀλλὰ ἡ Κυβέρνησις, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου (Συνεδρ. 15, 15 - 3 - 1963), ἀπεφάσισε τὴν κατεδάφισιν τοῦ εἰρηπῶν χάριν τῆς ἀνεγέρσεως εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἑλαιῶνος μεγάλου ἐργοστασίου ἀλουμίνου.

Κατόπιν τούτου ἐλήφθη πρόνοια, ὅπως ἐγκαίρως ἀποτυπωθῶν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅλη ἡ περιοχὴ μετὰ τῶν ἀποκαλυφθέντων διὰ τῆς ἀνασκαφῆς εἰρηπῶν ὑπὸ τοῦ τοπογράφου μηχανικοῦ κ. Μπαντέκα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ εἰρηπιὸν τοῦ ναοῦ καθ' ὅλας τὰς φάσεις τῆς προοδευτικῆς διαλύσεως αὐτοῦ, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ ἀπεκαλύπτοντο αἱ παλαιότεραι μορφαί, ὑπὸ τῆς ἀρχιτέκτονος τοῦ Γραφείου Μελετῶν τοῦ ΤΑΠ δ. Μ. Φίλιππα, εἰς σχέδια 1 : 20 καὶ 1 : 50. Ἐπίσης, πλὴν τῶν φωτογραφιῶν τῶν ληφθεισῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ ἐποπτεύοντος τὴν ἀνασκαφὴν καὶ τῆς ἀρχιτέκτονος, φωτογραφικὸν συνεργεῖον ἔλαβεν ἑκατοντάδα φωτογραφιῶν πρὸ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν διαλύσεως. Οὕτως ἐπετεύχθη νὰ ληφθῶν ὅλα τὰ στοιχεῖα διὰ τὴν δημοσίευσιν καὶ μελέτην τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ μνημείου πρὸ τῆς καταστροφῆς του. Εἰς τὸν Ἐφορον τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Α' περιφερείας κ. Π. Λαζαρίδην ἀνετέθη ἡ ἐπιβλέψις τῆς τελευταίας φάσεως τῶν ἐργασιῶν, ὡς καὶ ἡ περισυλλογὴ καὶ μεταφορὰ τῶν γλυπτῶν εἰς τὴν Μ. Ὀσίου Λουκᾶ.

M. XATZHAAKHS

1. Ἐρεῖπια βυζ. κτισμάτων εἰς Ἀντίκυραν

Εἰς τὸν ἐκτεταμένον πεδινὸν χώρον, παρὰ τὸν κόλπον τῆς Ἀντικύρας, ἤρχισαν τὸ 1962 αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἐργοστασίου ἀλουμίνου. Χάριν τοῦ ἐργοστασίου τούτου ἐθυσιάσθη εἰς τῶν ὠραιοτέρων καὶ πλουσιωτέρων ἑλαιῶνων τῆς Ἑλλάδος, ἰδιοκτησίας τῆς Μονῆς τοῦ Ὀσίου Λουκᾶ (Πί ν. 265 α - β).

Κατὰ τὰς ἐργασίας αὐτὰς ἀπεκαλύφθησαν εἰς θέσιν Πύργος λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων, τὴν διερεύνησιν τῶν ὁποίων ἀνέλαβον ἄλλοι (ΑΔ 18 (1963), Μέρος Β΄1: Χρονικά, σ. 130. *Archaeological Reports for 1962/63*, σ. 21 - 22).

Κατὰ Μάιον τοῦ 1963, ἐντολῆ τῆς Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως, παρηκολούθησε τὴν διάλυσιν τῶν ἀποκαλυφθέντων κτηριακῶν λειψάνων, περισυνέλεξε τὰ ἔχοντα ἐνδιαφέρον ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἄλλα γλυπτὰ μέλη καὶ μετέφερε ταῦτα εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ὀσίου Λουκᾶ ὁ ὑπογράφων.